

R. L. Schuursma

Geluid en beeld als historische bron -
inleiding op de film 'Anton Mussert'.

Drs R. L. Schuursma studeerde geschiedenis te Utrecht. Thans is hij als wetenschappelijk hoofdamtenaar verbonden aan het Instituut voor Geschiedenis aldaar.

Op vrijdagavond 1 maart j.l. hield hij voorafgaande aan de vertoning van de film 'Anton Mussert' voor het G. H. D. 'Ubbo Emmius' een lezing over 'Geluid en beeld als historische bron'. De tekst daarvan, door ons van de geluidsband geschreven en door de heer Schuursma wat bijgewerkt en ingekort, drukken we hieronder af. Het spreektaal-karakter ervan is bewust gehandhaafd.

Elders in dit nummer vindt u de persoonlijke impressies van een vijftal bezoekers van de 'Mussert-avond'.

Het spijt mij in zekere zin, dames en heren, dat mijn lezing vooraf moet gaan aan de film, want ik kan mij levendig voorstellen dat u heel diep in uw hart liever de film ziet dan weer een verhaal hoort. Maar het is nu eenmaal zo dat u hier als wetenschapsmensen en belangstellenden voor de wetenschap bij elkaar zit en dat schept zekere verplichtingen waaraan ik moet voldoen en waaraan u in dit gezelschap moet voldoen. Ik zou dan ook graag van te voren een verhaal willen houden over de nieuwe bronnen voor de geschiedenis in de vorm van geluid en beeld, over het werk dat daar aan vast zit, over het werk dat we in Utrecht doen en over deze film die daar één van de uitkomsten van is.

In de eerste plaats de nieuwe bronnen. Onze moderne techniek, die zoveel wordt verguisd, heeft in ieder geval de geschiedenis opgescheept - hoe we daar verder nu over denken - met een zeer grote hoeveelheid nieuw materiaal in de vorm van beeld en geluid: foto, film, geluidsopnamen en beeldband voor televisie. Dat is het materiaal waarmee wij nu in het Geluidsarchief in Utrecht en de instellingen, die daarmee in verbinding staan, te doen hebben.

Graag eerst iets over de geschiedenis van deze bronnen. De foto is al heel oud, u kent misschien wel foto's uit familiearchieven. U kent in ieder geval vergeelde foto's in het ovale lijstje van heel vroeger. Eigenlijk is de foto al van het begin van de vorige eeuw, maar men is er pas in het midden van de vorige eeuw in geslaagd om hem zo te maken dat hij bruikbaar werd voor de praktijk, die wij voor ons vak nodig hebben. In het midden van de vorige eeuw zijn voor het eerst reportages gemaakt van historische gebeurtenissen met behulp van foto's, b.v. in de Amerikaanse burgeroorlog, waarvan door Matthew Brady een unieke collectie is gemaakt, nog wel met de zeer ingewikkelde apparaten van die tijd: een wagen met paard ervoor, vol met laboratoriumspullen en dergelijke. De foto's zijn er niet minder uniek om. Pas aan het eind van de vorige eeuw slaagde men erin om voldoende korte belichtingstijd te krijgen en om de foto op te nemen op celluloid, zodat het mogelijk werd een grote reeks foto's snel achter elkaar te registreren en dan ontstaat de film. Want de film is niets anders dan een reeks foto's.

Geluid is pas aan het eind van de vorige eeuw gekomen, om precies te zijn in 1877, toen men er voor het eerst in slaagde het

vast te leggen op de wasrol, die inmiddels legendarisch is geworden. Maar er zijn nog wasrollen en ze zijn zelfs nog bruikbaar. Veel bruikbaar bleek de grammofoonplaat die in het zelfde jaar in principe was uitgevonden, maar pas rond 1890 zo ver was ontwikkeld dat zij aan het grote publiek kon worden verkocht. Daarna kregen we natuurlijk de combinatie van geluid en film : de geluidsfilm die pas tegen 1930 is gekomen. In de jaren ' 50 van deze eeuw kwam de beeldband van de televisie, waarop het mogelijk is geluid en film vast te leggen zonder tussenkomst van zeer ingewikkelde mechanische apparatuur zoals **filmcamera's**

Zodra deze bronnen er waren is men ze gaan gebruiken voor de geschiedenis. Vaak bijzonder slecht, vaak op een manier die ogenschijnlijk prachtig lijkt, maar die achteraf verkeerd blijkt te zijn, soms bijzonder goed. Er is b.v. een foto bekend, die uniek lijkt, maar het niet is : de foto van de fusillade van een stel gijzelaars tijdens de Commune-opstand in Parijs. Deze foto is een paar uur na de fusillade genomen, met figuranten op dezelfde plaats tegen dezelfde muur. De film heeft in het begin veel documentair werk opgeleverd, waarvan een massa verloren is gegaan door slecht bewaren e.d. ... Daarna is er een tijd geweest - de tijd van de stomme film waarin men niet zo erg veel aan historische documenten heeft gedaan. Met de geluidsfilm werd dat weer veel beter en vooral tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft de film een ongelooflijke functie gehad bij het maken van documenten voor het grote publiek; documenten, die voor een deel voor ons van grote waarde zijn. Geluidsopnamen zijn pas van waarde geworden toende radiocomroepen stelselmatig begonnen uitzendingen op de plaat vast te leggen. Door allerlei technische oorzaken is dat pas gebeurd van ongeveer 1930 af. - ook in Nederland. Vandaar dat ons geluidsarchief in Utrecht begint met opnamen uit 1933. Van de periode daarvoor is heel weinig overgebleven en wat er nog over is , is vaak van bijzonder slechte kwaliteit.

Er is in het algemeen ontzettend veel verloren gegaan door slechte bewaring en door gebrek aan inzicht, daar men nog de idee miste dat het materiaal wel eens van belang kon zijn, en hoe mooi het overgebleven oude filmmateriaal - het brandbare 35 mm- materiaal - ook in blikken gestopt is en in allerlei prachtige kluizen bewaard wordt met preciese temperatuur en vochtigheidsgraad, het gaat toch verloren door een chemisch proces, dat ongeacht de methoden van opbergen doorgaat en dat een van de grote problemen vormt bij de archivering . We hebben b.v. in het Nederlands Filmmuseum 6 milj. meter film liggen. Daarvan is vermoedelijk 3 milj. meter van wetenschappelijk nut en een groot deel daarvan dreigt verloren te gaan. Ik heb twee jaar geleden films in handen gehad die gaaf waren en die ik kort geleden in verpulverde staat zag. Dat is een verschrikkelijk probleem, waar wij op het ogenblik de regering voort proberen te interesseren. Omdat alleen de regering voldoende geld ter beschikking kan stellen voor het conserveren : het overbrengen op modern " safety "-materiaal.

Het archiveren van geluid is niet zeer kostbaar Het gaat voorlopig in elk geval nog met behulp van de band en een band kost zoals U natuurlijk wel weet niet zo erg veel. De geluidsapparatuur gaat nooit een bedrag van F. 10.000 te boven en dat is toch eigenlijk heel weinig. Maar bij de film komen er heel andere eisen. Film moet worden bewaard in filmkluizen met constante temperatuur van 8 graden boven nul, met een constante vochtigheid en nog allerlei andere voorzieningen. Zo'n kluis kost al gauw 1 à 2 ton Dat is o.a. een reden waarom men in elk geval hier in Nederland erg laat begonnen is met het bewaren van dit materiaal en het conserveren ervan in goede kluizen. Het is typerend dat in ons land deze zaak nog in een beginstadium is, terwijl achter

het IJzeren Gordijn met grote regeringssteun het maximale gedaan wordt van wat er op dit gebied mogelijk is.

Archivering van film en geluid is eigenlijk nooit een zaak geweest van het Rijk en zeker niet van de Rijksarchieven of van de Gemeentearchieven. Het is natuurlijk zo dat de archiefwet- voor zover ik dat weet ook niet eist dat een Rijks of Gemeentearchief zich gaat bemoeien met het verzamelen van zaken, die niet door het Rijk of die Gemeente worden nagelaten. Wij kunnen nu wel zeggen: een of andere amateur heeft een aardige film gemaakt van de laatste stoomtram in Bergen, N.- Holland. Bewaar hem, berg hem op, maar dit archief kan volkomen terecht zeggen, dat het alleen die dingen bewaart, die door de gemeente Alkmaar zijn geproduceerd. Het is niettemin goed dat bepaalde gemeentearchieven, Rotterdam, Amsterdam, Utrecht en Arnhem er toe gekomen zijn om toch geluid en film te conserveren en te bewaren voor zover het voor die gemeente van belang is, ook al is het niet door het bestuur van die gemeente geproduceerd.

Daarnaast kennen we archieven van Radio en T.V. maar die zijn natuurlijk uitsluitend open voor de gebruikers van die instellingen. Het zijn overigens zeer behartenswaardige archieven, waar heel nuttig werk wordt gedaan. Een firma als Polygoon heeft ook veel film bewaard, maar heeft eigenlijk niet de gelegenheid om het goed te conserveren. Dan is er de R.V.D., U allen wel bekend, zij het meer uit hoofde van de voorlichting rondom het Koninklijk Huis of over een Kabinetsscrisis. De R.V.D. heeft een zeer groot filmarchief, waaruit veel materiaal voor deze Mussertfilm is geput. Een archief dat wel openbaar is in de zin dat iedereen, die serieus belangstelling heeft, daar allerlei kan gaan zien, maar daar blijft het ook bij. Men kan daar niet zomaar films weghalen om te vertonen aan studenten of aan andere belangstellenden. We hebben tenslotte nog in Nederland het Filmmuseum waar ik net oversprak. Een zeer lovenswaardige instelling, een particuliere stichting met gedeeltelijke rijkssubsidie. Er gebeurt daar nog veel en veel te weinig aan conserveren. We zouden er veel meer willen doen, maar er is te weinig geld.

In Utrecht is er in 1962 in het geluidsarchief voor het eerst een begin gemaakt met archivering, zij het alleen nog maar van geluid, door wetenschapsmensen zelf. Het initiatief voor het geluidsarchief is gekomen van Prof. Brandt, die inmiddels helaas is overleden. De Universiteit heeft er veel aan meegewerkt, heeft er veel geld in willen steken en het is nu, voor zo ver ik het als beheerder mag zeggen een prettig en goed werkend archief geworden, waar we veel kunnen doen zonder dat we direct op financiële barrières stuiten. In dezelfde tijd zijn er contacten gelegd met mensen in Amsterdam, die bezig waren met het documenteren van het Filmmateriaal dat er in Nederland is en dat voor de wetenschapsmensen in het algemeen mogelijk van belang kan zijn. zijn, evenals het buitenlandse, dat bertekking heeft op Nederland en dat eigenlijk hier zou moeten komen om door ons gebruikt te worden. We hebben in samenwerking met die mensen in Amsterdam een commissie gemaakt. In die groep zit in de eerste plaats - het is voor het gemak, dat ik dat eerst noem - ons geluidsarchief Prof. Brandt heeft van het begin af aan in de commissie gewerkt. Voorts het Filmmuseum, dat in dit geval ook de leverancier van materiaal is en het Dialectenbureau van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, dat natuurlijk zeer geïnteresseerd is in geluid; Het instituut voor culturele antropologie in Leiden van Prof. Gerbrands; het Documentatiecentrum Nieuwste Geschiedenis in Amsterdam van Prof. Fr. de Jong en tenslotte nog de Stichting Film en Wetenschap in Utrecht, een interuniversitaire stichting, die voor het hogeronderwijs films produceert en die ook

deze film over Mussert heeft gemaakt.

Wij hebben het zover weten te brengen, dat het Ministerie van Onderwijs ons rechtstreeks subsidie verstrekt, die het vorig jaar zelfs drastisch verhoogd is. We hopen dat het zo door gaat en dan ziet U dus dat de regering te midden van een bestedingsbeperking - ook voor het hoger onderwijs het nut is gaan inzien van audiovisueel werk voor de wetenschappen en bereid is tegen de hele richting van financiën van de overheid in, daar juist grote steun aan te geven. Maar dit is onder éénvoorwaarde gebeurd : dat zowel deze groep in Amsterdam , die de Stichting Beeld en Klankdocumentatie voor Wetenschap heet, en ons geluidsarchief worden samengevoegd tot een nieuwe afdeling in de Stichting Film en Wetenschap in Utrecht. Deze stichting heeft een bestuur van hoogleraren uit alle universiteiten en hogescholen in Nederland. Zij wil ons wel opnemen, mits de nodige financiën er natuurlijk bijkomen. Uit de samenwerking van ons geluidsarchief en de stichting Beeld en Klank is een kaartsysteem ontstaan, dat gemaakt is om alle geluids en beeldopnamen in Nederland samen te brengen in de nieuwe afdeling bij de Stichting Film en Wetenschap, met een goed trefwoordensysteem en met natuurlijk in de toekomst de computer om het gemakkelijk toegankelijk te maken.

We vragen ons af - althans ik heb het gedaan en U zal het misschien ook doen- waarom deze zaken niet veel eerder zijn gebeurd. Waarom is men niet direct , toen beeld en geluid zich als bron aanboden, begonnen met het goed bewaren en gebruiken. Het is toch eigenlijk voor de hand liggend dat we na al die eeuwen van verwaarlozing van schriftelijk materiaal - waar we trouwens aan het begin van deze eeuw wel overheen waren - direct een goede aanpak zouden maken met het geluid en beeld. Het is niet gebeurd. Dit komt, geloof ik, vooral omdat historici vergroeid zijn met schriftelijk materiaal. Ze worden opgeleid met schriftelijk materiaal en de hele traditie is daarbij op schriftelijk materiaal gericht. Ze willen dan nog wel eens een monument gaan bekijken, maar het is toch het geschrift dat altijd dient als bron van kennis en als enige betrouwbare bron van kennis, terwijl met name de film althans lange tijd in een kwade reuk gestaan heeft en bij sommige historici nog staat.

Ik herinner mij nog goed dat ik - ik geloof vier jaar geleden - op het toenmalig filologencongres een lezing heb gehouden over het geluidsarchief - ik was toen nog helemaal niet bezig met film, er was alleen nog maar geluid - en dat ik deze moderne bron voor geschiedenis principieel aan de orde stelde - een tikje scherp misschien - en dat Prof. Manning opponeerde en de waarde van dit materiaal ontkende, misschien niet helemaal zonder grond. Maar voor mij toch te weinig grond om in dit geval ongelijk te erkennen. Ik ben enige jaren later in Nijmegen terug geweest met een andere lezing die wel over dezelfde materie ging maar vanuit andere aspecten werkte en heb toen enig geluid laten horen. Ik moet wel toegeven, dat ik het geluid er voor uit had gezocht in de veronderstelling beter het bewijs van de waarde te kunnen leveren , dan ik indertijd op het filologencongres had kunnen doen. Prof. Manning, die er weer bij was, heeft zich daarop volkomen bekeerd. We moeten historici, die uit zichzelf niet gemakkelijk tot dit materiaal komen, omdat ze nu eenmaal " alpha's " zijn op de juiste wijze confronteren met de techniek en wat ermee gedaan kan worden dan is het mogelijk om althans een beperkt nut van deze nieuwe bron aan te tonen.

Een ander punt. Het archiveren van audio-visueel materiaal is een kwestie van geld, het is heel duur. Je kunt wel een bibliotheek met betrekkelijk weinig kosten opzetten - u zult hier nu wel weten hoe kostbaar overigens een instituut en hoe kostbaar een bibliotheek is - maar

wanneer je met audio-visueel materiaal gaat werken dan wordt het al gauw het vijf- tot tienvoudige. Het is niet voor niets dat men in historische wereld en in de alfa-wereld in het algemeen, waar techniek nooit was binnengedrongen, is teruggeschrokken voor deze financiële consequenties.

Dit neemt niet weg dat ik heel goed weet dat met name de film ook andere nadelen heeft. Geluid is een vrij eenvoudige zaak. Er zijn geluidsopnamen die iets hebben vastgelegd, dat niet op schrift staat. We kunnen die geluidsopnamen op de schrijfmachine overnemen en dan hebben we een nieuwe schriftelijke bron die volkomen gelijkwaardig is aan een direct op schrift gestelde bron. Zo hebben we een aantal opnamen in ons geluidsarchief die niet elders op schrift staan en die wezenlijke informatie kunnen geven over een bepaald terrein. Over het geheel genomen is dat aantal vrij gering, maar het komt voor. Een andere zaak is dat je met de toon een nieuwe dimensie toevoegt aan de bron. Wanneer u Hitler leest - b.v. in de uitgave van Max Domarus, Redevoeringen van Hitler, (met alle beperkingen een heel nuttig stuk werk) - is het eigenlijk vlakke, nietszeggende taal. Het is het gewone lege, holle gepraat van zovele van deze politici. Maar pas wanneer je Hitler hoort en ook nog ziet (maar horen is al heel wat; het is soms beter om de rede alleen maar te horen omdat je je dan veel beter concentreert op de inhoud) dan heb je opeens veel meer begrip voor zijn invloed. Ik zou u eigenlijk moeten uitdagen om mee naar Utrecht te komen, (op zichzelf een heel nuttige gebeurtenis in uw historisch leven, net zo goed als het voor mij erg fijn is om weer in Groningen te zijn) om eens mee te doen met wat wij binnenkort met een paar werkgroepen van prof. Van der Dunk doen: een complete rede van Hitler beluisteren, anderhalf uur lang. Zo'n rede is iets waar zelfs iemand die een grote afkeer heeft van het fascisme, diep van onder de indruk komt. De stiltes, het applaus, het inzetten van de stem, het omhoog klimmen van de modulatie van die stem, het zijn zaken die naar mijn mening onmisbaar zijn voor toekomstige historici, wanneer zij onze tijd bestuderen. Ik zou u ook opnamen kunnen laten horen van Soekarno en zelfs van Colijn waar dit zeker ook valt te demonstreren.

Geluid is wat dat betreft heel wat minder problematisch dan film. Film ziet u normaal gesproken in een donkere zaal en dan meestal in een stemming die ver af is van het normale historisch-kritische onderzoek. Je gaat naar de bioscoop met een heel ander doel dan waarvoor we hier heen gingen - tenminste dat mag ik aannemen. De film is iets dat ons benevelt, de film is iets dat ons in roes brengt. Het zit hem vooral in de duisternis, maar het komt ook doordat de film onherroepelijk voorbijgaat en een bedriegelijke opeenvolging heeft van beelden die afzonderlijk gezien niet zo bedrieglijk zijn of misschien veel bedrieglijker dan we dachten. Dit zijn redenen waarom veel historici van de film afstand doen - zeggen: dit is geen goed middel voor ons, dit emotioneert ons veel te veel bij het zien, dit benevelt ons kritisch inzicht en daarom kunnen we er niet mee werken. Dit inzicht berust echter op een misverstand of op gebrek aan kennis van de film. De film geeft zijn geheimen even goed prijs als een schriftelijke bron.

Wanneer we de film draaien op de z.g. viewing-tafel (een grote tafel met schijven waarop je de film kunt leggen en waarbij je op een klein schermje het beeld ziet) kan je dat doen terwijl de lamp erbij aan is. Je begint met een notitieblok vóór je daarna kan je de film beeld voor beeld bewegen, achteruit laten gaan, vooruit,

traag en snel. Je kunt een schaar pakken en de film in stukken uittrekken. We kunnen bij voorbeeld een journaal van een rede van Goebbels op film (meestal een aantal fragmenten want film was en is duur!) vergelijken met de complete opname in geluid en daarbij de volgorde van de fragmenten aan de hand van de geluidsopnamen controleren en eventueel in de juiste vorm brengen. We kunnen de film beeldje voor beeldje onderzoeken. We kunnen vervolgens de muziek af splitsen van de spraak, de bekende Wagneriaanse muziek van de 'Wochenschau'. We ondergaan dan opeens de film heel anders dan eerst, want we zijn erg vatbaar voor muziek, tenminste de meesten van ons.

Als we dan het zo bewerkte journaal nog eens projecteren op het grote doek, in een donkere zaal, dan zien we de film zoals hij gezien zou moeten worden en dan blijkt hij een hele goede bron te zijn. We kunnen met name de manieren van propaganda van het Derde Rijk meer indringend gaan bestuderen. Nu blijft daarbij natuurlijk de factor dat de film oppervlakkig is, althans dat moeten wij als historici wel aanvaarden. Film legt alleen maar de buitenkant van de dingen vast, dringt niet achter de dingen. Natuurlijk dringt een goede cineast, Fellini b.v., wel achter de dingen, maar het is niet zozeer de film zelf die dat doet, nee, het is de manier waarop hij opnamen monteert, waarop hij de camera hanteert, een zeer subjectieve manier van doen. Wanneer we kijken naar documentair filmmateriaal gaan we ervan uit dat de camera aan de buitenkant blijft. Nu is dit al veel waard. We zien nu de omgeving waarin de historische gebeurtenissen zich afspeelden. We ontwikkelen daardoor ons verbeeldingsvermogen, waardoor we ook beter vragen kunnen gaan stellen aan de stof. Er zijn bepaalde terreinen - ik noemde al de propaganda - waar de film veel meer is dan alleen een hulpmiddel om onze verbeeldingskracht te ontwikkelen. Daar is hij wel degelijk een primaire bron van kennis die even onvervangbaar is als enig ander middel dat diep in de geschiedenis van onze tijd doordringt.

Geluid komt in het algemeen meer achter de oppervlakte. De microfoon vangt onze woorden en u zult het me eens zijn dat spreken voor de meeste mensen althans iets meer het gevolg is van een georganiseerd denkproces, dan bewegen of mimiek. U begrijpt dat film en geluid samen een maximaal effect bereiken. Wel kunnen geluid en film samen ook erg verwarrend werken, hetgeen toch weer een beneveling van het kritisch vermogen met zich mee brengt. Dit zal wel samenhangen met het feit dat film ons via het oog bereikt zoals iedere andere historische bron, terwijl het geluid via het oor tot ons komt. Twee heel verschillende processen waarvoor men eigenlijk deskundigen op allerlei terreinen zou moeten raadplegen.

Geven beeld en geluid ons de mogelijkheid om onze instructie aan studenten te verbeteren? Laten we de film over Mussert als voorbeeld nemen. We kunnen hem gebruiken als middel om de kennisoverdracht te vergroten bij een onderwerp als de N.S.B. Als u tien werkcolleges hebt besteed aan de N.S.B. dan weet u veel van deze beweging af, tenminste dat mag ik aannemen. Wanneer u dan gevraagd wordt naar het 'beeld' van de N.S.B., het 'beeld' van die tijd, dan moet u het echter laten afweten. U hebt veel foto's gezien, maar dat is niet voldoende. In dat geval kan deze film een hulpmiddel zijn om ook het beeld aan uw kennis toe te voegen. Ik voor mij geloof - maar ik moet toegeven dat deze zaak nog heel weinig onderzocht is - dat daardoor de andere kennis, de dieper liggende kennis ook beter in u doordringt en beklijft.

De film over Mussert is gemaakt naar aanleiding van een werkcollege van Prof. Brandt over de N.S.B. en over Mussert. Ook is er

een film over "De slag om Arnhem" vervaardigd aan de hand van materiaal dat nog niet of slecht was verwerkt. Deze film behandelt de laatste maanden van de oorlog, vanaf de invasie tot de slag om Arnhem, een zeer belangrijk aspect uit de Tweede Wereldoorlog. We hebben met kaarten en allerlei andere mogelijkheden, die de film heeft, dit aspect in kort bestek duidelijk willen maken. We hebben nu een film over Colijn op stapel staan, in dezelfde trant als die over Mussert, zij het filmisch veel bewerkelijker. Het is onze bedoeling een reeks films te maken, die niet alleen voor het hoger onderwijs maar ook voor het middelbaar onderwijs geschikt zijn. Ik heb het idee dat we pas aan het begin staan van de mogelijkheden die film, geluid en T.V. ons bieden en dat er met noeste ijver en veel studie het nodige gedaan kan worden, dat o.a. ook zou kunnen bijdragen tot de zo gewenste studieverkorting.

Nog enkele woorden over de film om Mussert. Hij is zeer beperkt van opzet en bevat alleen filmfragmenten, dus geen foto's, stills e.d.. Toen we begonnen - dat is een jaar of drie geleden - waren we namelijk heel erg puriteins. Dat ligt niet alleen aan mij, het lag ook aan de cineasten van Film en Wetenschap: meestal vrij jonge lieden die met enorm veel enthousiasme van de Filmakademie waren gekomen en bereid waren met wetenschapsmensen samen te werken. Hun opvatting was: we maken uitsluitend film en dan moeten de historici maar zien dat ze elders foto's, kranten e.d. vandaan halen. Ze moeten maar moeite doen om ook eens een fotoboek over Mussert te maken. Wij maken alléén een film, die náást ander materiaal kan worden gebruikt.

We zijn begonnen met zoeken naar materiaal. De R.V.D. bleek daarvan het meeste te hebben. Het filmmuseum had ook iets, Polygoon had zelfs veel, maar Polygoon is heel duur en die bijdrage hebben we dan ook laten varen. We konden dat doen omdat het meeste materiaal van Polygoon ook wel bij de R.V.D. te vinden was. De R.V.D. heeft ons zeer gul zijn films ter beschikking gesteld voor het beperkte doel dat wij ons toen voor ogen stelden, n.l. een film over Mussert voor het hogeronderwijs. Wij hebben daarop de journaal-fragmenten, voor zover we die wilden gebruiken, zonder meer aanen geregen en er geen trucages tussen gevoegd. We hebben in het algemeen heel weinig aan de fragmenten veranderd en hoogstens stukken weggehaald die volmaakt onbelangrijk waren en de film nodeloos verlengden. Gedeeltelijk is de commentaar uit de oude journaals gehandhaafd.

We wilden vooral Mussert zoveel mogelijk zelf aan het woord laten. Het commentaar, de toelichting is daarom heel sober en geeft alleen een enkel gegeven, een enkel verbindend element waar het niet anders kan. Omdat we filmisch materiaal hebben gebruikt, moesten we ons beperken tot de jaren waaruit nog film over was en tot die filmfragmenten, die kwalitatief nog bruikbaar waren. Er is b.v. nog wel een fragment uit 1933, maar zo slecht dat we dat niet konden gebruiken. Daarom begint de film in 1934 (terwijl de N.S.B. in 1931 is opgericht) en eindigt alweer in 1935 omdat er uit de tijd van 1936 tot 1940 niets voor handen was, althans niets dat de moeite waard was. Van 1940 tot 1945 is er wel veel materiaal en we hebben veel moeilijkheden gehad met de selectie, een probleem dat u natuurlijk uit andere bronnen ook wel kent. Vooral bij de contemporaine geschiedenis is de kwestie van selectie immers een van de meest kardinale punten.

De film is tenslotte gemonteerd zonder emotionele effecten, zonder pakkende, boeiende overgangen. We hebben hem dus heel anders gemonteerd dan gebruikelijk is voor de T.V., waar de beelden heel gemakkelijk en vlot over ons worden uitgestort. Hierin steekt een van de redenen waarom ik deze film helemaal niet geschikt acht voor de T.V., afgezien

van het feit dat de begeleidende tekst zo sober is dat het wel eens kon zijn dat mensen die niet zo goed thuis zijn in de geschiedenis als u en ik hem verkeerd begrijpen en aanvoelen als propaganda voor Mussert. U moet echter kijken met uw historisch-kritische zin en dan zult u wel merken dat de film allerm minst in die richting wijst. Toen de film eenmaal vrij kwam voor vertoningen buiten het hoger onderwijs - een zaak die zoals u misschien wel weet enige strubbelingen gegeven heeft die meer op misverstanden berust hebben dan op werkelijke onwil - werd hij zoveel aangevraagd, dat we binnen korte tijd meer kopieën hebben moeten laten maken. Er zijn nu vier kopieën doorlopend in omloop.

De volledige titel luidt: "Anton Mussert, oorspronkelijke opnamen uit de jaren 1934-1945".

Samenstelling en commentaar Drs R.L. Schuursma.

Productie Jan Boon. Titelonwerp Anthony van Saane.

De film werd vervaardigd door de Stichting Film en Wetenschap-Universitaire Film te Utrecht (1966) in opdracht van het Instituut voor Geschiedenis van de Rijksuniversiteit te Utrecht.

vervolg p. 253, skriptieonderwerpen:

mej. G. Eleveld - Franse visie op de regering van Lodewijk-Napoleon in Holland.

mej. M. van Emden - Mr T. M. C. Asser.

H. Groenman - Technische ontwikkelingen marine 19e eeuw.

K. Hartogs - Facisme in Limburg, 1920-1940.

F. R. Hijszeler - De Christelijk Gereformeerde Kerk, 1892-1900.

Jan P. Janzen - Het kabinet Schermerhorn in de nederlandse pers, juni-november 1945.

mevr. H. M. F. Krips-Van der Laan - Hugo de Groots denkbèelden omtrent de Hereniging der Kerken.

J. Lamaker - De diplomatieke positie van Nederland en België tijdens de Krimoorlog.

Els Muurlink-Van Zweeden - C. P. Hooft.

B. Naarden - Peter de Grote in Nederland. De diplomatieke bedrijvigheid van het Grote Gezantschap in de Republiek, 1697/8.

Mej. G. N. van der Plaat - Groningen en de Patriotten. Aristocraten en democraten in de periode 1780-1787.

mej. M. E. Piederiet - Hugo de Groot en de 'Pietas Ordinum'.

Marijke E. van Veen - Een vergelijking tussen de warenhuizen Vroom en Dreesman en de Bijenkorf, ca 1920-1930. Dit alles gezien in hun betrekking tot de consument.

Nienke Verdenius - Scheepvaart veenkoloniën in de 18e eeuw en Franse tijd.

E. J. van der Woude - Consumptiegedrag Nederlandse arbeiders, 1870-1914.

N. J. Ypma - J. A. Veraart en het establishment.